

تاریخچه راهنمایی و مشاوره

یدالله جهاتگرد

بخش دوم

همان‌طور که در مقاله قبلی بیان شد راهنمایی و مشاوره به معنای اهم، اختصاص به زمان معینی ندارد. انسان از آغاز حیات اجتماعی خود تاکنون، در موارد خاصی احتیاج به راهنمایی و مشاوره را در خود احساس کرده است.

با وقوع انقلاب صنعتی و ماشینی شدن مشاغل، تحولات عظیمی در انتخاب حرفه و شغل به وجود آمد که مهم‌ترین آن‌ها را به شرح زیر می‌توان خلاصه کرد:

۱- افراد از این پس شغل پدر را انتخاب

نمی‌کردند و به دنبال آن نمی‌رفتند.

۲- بعضی از مشاغل از بین می‌رفتند و نابود می‌شدند. مثلاً ظروف مسی دست‌ساز و غیره و یا بعضی از تولیدات سنتی مثل کفش گیوه دیگر مورد مصرف قرار نمی‌گرفت.

۳- بعضی از والدین توصیه می‌کردند که فرزندان‌شان دنبال شغل آنان نروند و شغل دیگری برای خود انتخاب کنند.

۴- هیچ‌کس نمی‌دانست در آینده چه مشاغل جدیدی به وجود خواهد آمد و...

راهنمایی و مشاوره به معنای تخصصی، از اوایل قرن بیستم به تدریج معمول شد و در پنجاه سال اخیر گروهی از مشاوران حرفه‌ای با تخصص‌های لازم مسؤلیت سنگین راهنمایی و کمک به افراد انسانی را به عهده گرفته‌اند. راهنمایی و مشاوره با صنعتی شدن کشورها و ماشینی شدن مشاغل به صورت راهنمایی

راهنمایی و مشاوره به معنای جدید در تمام کشورهای جهان ایجاد شده و به عنوان تفکری نو و تازه رو به گسترش و تکامل می‌رود.

اینک درباره مشاوره و راهنمایی و روند آن در کشورمان (ایران) اشاراتی می‌کنیم.

تاریخچه مشاوره و سیر تحول آن در ایران

تاریخچه و سیر تحول مشاوره و راهنمایی در ایران را می‌توان به سه دوره تقسیم کرد:

۱- احساس نیاز و تهیه مقدمات برای ایجاد و اجرای برنامه‌های راهنمایی.

۲- برنامه‌های مشاوره و راهنمایی قبل از انقلاب.

۳- برنامه‌های مشاوره و راهنمایی بعد از انقلاب.

۱- دوره احساس نیاز و تهیه مقدمات:

این دوره از سال ۱۳۳۲ آغاز و تا سال ۱۳۵۰ یعنی هجده سال به طول کشید. در سال ۱۳۳۲ با کمک وزارت کار، هیأت عمران بین‌المللی و سازمان صنایع کشور، مرکزی برای گزینش‌های صحیح تأسیس گردید. در این مرکز عده‌ای از کارکنان وزارتخانه‌های مختلف از جمله وزارت آموزش و پرورش به خدمت مأمور شدند. این مرکز ضمن ارائه آموزش‌های لازم کار خود را آغاز کرد. این مرکز، نشریات و وسایل اندازه‌گیری‌های متعددی برای انتخاب‌های استخدامی تهیه کرد و بعدها به عنوان "مرکز مطالعات و راهنمایی‌های استخدامی" به مؤسسه علوم اداری دانشکده حقوق ضمیمه شد. مرکز مذکور در ایران برای اولین بار تست‌های روانی و معلوماتی استاندارد شده

حرفه‌ای آغاز شد و کم‌کم دامنه وسیع‌تری پیدا کرد و امروز مسائل روانی، اقتصادی، اجتماعی، تحصیلی و تربیتی را شامل می‌شود.

همان‌طور که قبلاً اشاره کردیم راهنمایی حرفه‌ای در سال ۱۹۰۸ به وسیله فرانک پارسونز مطرح گردید. در انگلستان برابر قانون ۱۹۴۴، موضوع راهنمایی پیش‌بینی و از ۱۹۴۸ اجرا شد. در فرانسه تحقیقات روان‌شناسی بینه (BINET) و پیرون (PIERON) موجبات راهنمایی حرفه‌ای را در سال ۱۹۲۲ فراهم آورد و برابر قانون ۱۹۳۸ مقررات و آیین‌نامه‌های لازم تنظیم شد. به موجب این قانون در پایان دوره ابتدایی استعدادهای کودکان را می‌سنجیدند و سپس کودک را در مسیر استعدادش راهنمایی می‌کردند. از آغاز سال ۱۹۴۵ مراکز راهنمایی حرفه‌ای در وزارت آموزش و پرورش فرانسه گسترش یافت و از سال ۱۹۶۰ همکاری و ارتباط کاملی بین مؤسساتی که برای راهنمایی جوانان فعالیت می‌کردند به وجود آمد و مراکز راهنمایی حرفه‌ای و تحصیلی با همکاری مدارس و وظایف مهمی به عهده گرفتند.

فکر راهنمایی قبل از جنگ‌های بین‌المللی به وجود آمد ولی پس از جنگ اول و به خصوص بعد از جنگ بین‌الملل دوم قوت گرفت و کم‌کم همه انواع راهنمایی و مشاوره اعم از تحصیلی، حرفه‌ای، خانوادگی، اجتماعی و غیره شکل گرفت و امروز در اغلب کشورهای جهان، مدارس نیاز به مشاور و راهنما را احساس کرده‌اند و به استخدام مشاوران همت می‌گمارند.

با توجه به مطالب بالا می‌توان گفت که

تهیه کرد و مسابقات انتخابی مختلف را برای سازمان‌های گوناگون انجام داد. مرکز مورد بحث در سال ۱۳۳۷ برای اولین بار مسابقات عمومی دانشگاه را با استفاده از تست اجرا کرد. وزارت آموزش و پرورش هم از همین سال به اجرای برنامه‌های راهنمایی حرفه‌ای برای دانش‌آموزان مبادرت کرد.

در کنفرانس تعلیمات متوسطه مشهد که در اردیبهشت ۱۳۷۷ تشکیل شده بود، مسأله راهنمایی به صورت جدی مورد بحث قرار گرفت و قرار شد برای عملی ساختن برنامه راهنمایی، مطالعاتی آغاز گردد. عده‌ای از متخصصان داخلی و خارجی طرحی تهیه کردند که در کنگره فرهنگیان در مرداد ۱۳۳۷ مورد مطالعه قرار گرفت و پس از اصلاحاتی با اضافه کردن یک فصل به آیین‌نامه دبیرستان‌ها پیشنهاد شد. این آیین‌نامه در تیر ۱۳۳۸ به تصویب شورای عالی فرهنگ رسید و مقرر شد هر یک از دبیرستان‌ها که آمادگی کامل از نظر وسایل و افراد مجرب پیدا کردند پس از کسب اجازه برنامه راهنمایی را آغاز کنند، ولی به علت فراهم نبودن امکانات این برنامه اجرا نشد.

از طرف دیگر در کنفرانس تعلیمات متوسطه که در بهمن ۱۳۳۷ در آبادان تشکیل گردید مطالعاتی در زمینه راهنمایی و ایجاد امکانات انجام گرفت و بر دو نکته تأکید شد:

الف) ایجاد کلاس‌های کارآموزی در زمینه امور مشاوره و راهنمایی برای دبیران.

ب) تهیه تست‌های استاندارد شده.

برای انجام هر دو مورد فوق اولاً در تابستان ۱۳۳۸ یک کلاس کارآموزی ده روزه برای دبیران تهران و یک کلاس سه هفته‌ای برای دبیران سایر استان‌ها تشکیل شد و در این

کلاس‌ها اصول و روش‌های مشاوره و راهنمایی مطرح گردید. ثانیاً با کمک گرفتن از مؤسسه ملی روان‌شناسی، تست‌های مورد نیاز راهنمایی طرح‌ریزی و تهیه شد. با این که مقدمات کار از طرف اداره کل تعلیمات متوسطه فراهم شده بود لکن به علت تغییر افراد، کمیته‌های کاری منحل و مسأله راهنمایی منتفی گردید. از طرف دیگر به علت تغییرات اجتماعی و توسعه صنایع، لزوم امر راهنمایی احساس می‌شد. تا این که در سال ۱۳۴۳ راهنمایی در قالب تغییر نظام آموزشی جلوه کرد. یکی از هدف‌های تغییر نظام آموزشی شناخت استعدادها و علایق و راهنمایی دانش‌آموزان در انتخاب رشته تحصیلی و شغل مناسب بود. متعاقب تهیه این طرح، در سال ۱۳۴۴ اداره‌ای به نام "اداره راهنمایی تحصیلی" در اداره کل مطالعات و برنامه‌ها تشکیل شد و در اثر اقدامات این اداره در سال ۱۳۴۵ نظام جدید آموزش و پرورش در کلاس اول دبستان اجرا شد و تهیه پرونده تحصیلی برای دبستان‌ها مطرح و در چهارمین سال اجرای طرح توزیع شد.

وزارت آموزش و پرورش در آذر ۱۳۴۶ از دانشکده‌های تعلیم و تربیت برای تربیت مشاور استمداد کرد و دانشسرای عالی تهران (دانشگاه تربیت معلم) از همان سال دوره لیسانس و فوق لیسانس مشاوره و راهنمایی را ایجاد کرد، و به دنبال آن سایر دانشکده‌های علوم تربیتی به تربیت مشاور اقدام کردند.

وزارت آموزش و پرورش ضمن تربیت مشاور، در بهمن ماه ۱۳۴۷ دفتری تحت عنوان "دفتر برنامه‌ریزی آموزش راهنمایی تحصیلی" به وجود آورد و این برنامه مقدمات اجرای

برای انجام هر دو مورد فوق اولاً در تابستان ۱۳۳۸ یک کلاس کارآموزی ده روزه برای دبیران تهران و یک کلاس سه هفته‌ای برای دبیران سایر استان‌ها تشکیل شد و در این

دانش‌آموزان را با مشاغل و حرف‌گوناگون آشنا می‌کرد.

۶- تشکیل کلاس‌های کارآموزی و برگزاری سمینارها و تهیه نشریات تخصصی برای بالا بردن سطح اطلاعات مشاوران.

۷- تأکید بر برنامه‌های شناخت حرفه و فن، هنر و ایجاد امکانات برای شناخت بهتر دانش‌آموزان و بروز استعدادها و شکوفایی آن‌ها.

۸- تهیه تست‌های پیشرفت تحصیلی در دروس ریاضی، ادبی و غیره.

۹- تهیه تست‌های روانی، هوش، استعدادهای تحصیلی، علائق و امثال آن.

۱۰- ایجاد مراکز مشاوره و راهنمایی برای هماهنگ کردن فعالیت‌های مشاوران.

۱۱- توجه خاص نسبت به تشکیل شورای مشاوره و بحث و تبادل نظر در اطراف برنامه‌های راهنمایی در مدارس.

۱۲- تشکیل کمیته‌ای با حضور تنی چند از استادان و ارزیابی کمی و کیفی از پیشرفت کار مشاوره و راهنمایی تحصیلی.

۱۳- اختصاص اعتبارات مکفی برای تهیه تست‌های مختلف و استاندارد کردن آن‌ها.

۱۴- انتخاب مشاوران فعال و اعزام آنان به خارج از کشور برای مطالعه و یا ادامه تحصیل.^۲

برنامه آموزش راهنمایی تحصیلی را که عملاً از مهر ۱۳۵۰ شروع می‌شد فراهم کرد و اقدامات جدی و مفیدی انجام داد.

۲- برنامه راهنمایی قبل از انقلاب:

از مهر ۱۳۵۰ تا پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی به سال ۱۳۵۷، در بخش راهنمایی تحصیلی اقدامات زیادی انجام شد که به طور خلاصه به بعضی از آن‌ها اشاره می‌شود:

۱- اعزام مشاور راهنمایی تحصیلی به مدارس و ادامه تربیت مشاوران در سطوح لیسانس و فوق لیسانس.

۲- برنامه‌ریزی و تعیین خط‌مشی امور مشاوره و راهنمایی مدارس راهنمایی تحصیلی و نظارت بر اجرای آن‌ها.

۳- آشنا ساختن اولیای دانش‌آموزان و کارکنان آموزش و پرورش با برنامه‌های مشاوره و راهنمایی تحصیلی.

۴- تهیه پرونده تحصیلی، پرسشنامه و فرم‌های مختلف به منظور گردآوری اطلاعات (لازم به توضیح است که این پرونده به "پرونده محرمانه" معروف شده بود که در ابتدا خیلی سؤال برانگیز بود).

۵- تهیه بروشورهای شغلی و تحصیلی و توزیع آن‌ها در مدارس که بسیار مفید بود و

پی‌نوشت‌ها:

۱- این پرونده اولاً نواقصی داشت، ثانیاً معلمان و مدیران دبستان‌ها در تنظیم آن اهتمام نمی‌ورزیدند و ثالثاً به علت چاپ کلمه "محرمانه" آن هم با مرکب قرمز، برای والدین و اولیای دبستان‌ها سؤال برانگیز بود.

۲- در تهیه این مقاله از کتاب اصول و روش‌های مشاوره و راهنمایی، تألیف آقای سید مهدی حسینی بیرجندی و اصول راهنمایی و مشاوره، تألیف آقای یوسف اردبیلی و از مقالات مختلف مجله آموزش و پرورش استفاده شده است.